

Ярина САМОТІС

ГОСПОДАРСЬКІ МОТИВИ У ВЕЛИКОДНІЙ ОБРЯДОВСТІ УКРАЇНЦІВ ЖИДАЧІВСЬКОГО РАЙОНУ

(за матеріалами етнографічних
експедицій)

У статті йдеться про традиційну великодню обрядовість українців Жидачівського району. На основі власних польових етнографічних матеріалів автор розкриває особливості проведення Великодніх свят крізь призму фігурування у них господарських мотивів.

Ключові слова: господарські мотиви, Великдень, Жидачівський район, обряд, звичай, атрибути.

© Я. САМОТІС, 2013

Великдень є одним з найбільших і найвеличніших свят річного циклу в українців. Це свято здавна супроводжується різноманітними обрядовими діями, які повинні забезпечити добробут та здоров'я родині на цілий рік. Цікаво, що саме великодній обрядовості притаманне гнучке переплетення різноманітних за своєю суттю тем і мотивів, серед яких господарські, шлюбно-еротичні, поминальні та інші. З метою виокремлення передусім господарських мотивів, а саме — аграрних та скотарських, адже вони займають чи не найважливіше місце у традиційній весняній обрядовості українців, першочерговим, на наш погляд, є аналіз процесу підготовки до Великодня та власне його святкування. Відповідні елементи давньої великодньої обрядовості й досі стійко зберігаються у пам'яті народу. Не є винятком і мешканці Жидачівського району, підтвердженням чого є зібрані автором на цих теренах польові етнографічні матеріали [1; 2]. Зважаючи на те, що обрана нами територія не є повною мірою досліджена та висвітлена у науковій літературі, ця стаття є особливо актуальною.

Яскравим проявом давньої забобонності наших предків і важливим етапом святкового періоду була неділя перед Великоднем — «Шутна» або «Шуткова», як її називають жителі Жидачівщини [1, арк. 2, 3, 6, 19, 20; 2, арк. 2, 3, 9, 16, 17, 21, 30, 35, 36, 42, 51, 53, 54, 57, 62, 66]. Так називали відповідно і цілий тиждень. У народі вірили, що не можна у цей період сіяти огірків, бо будуть гіркими [12, с. 30]. Цього тижня намагались не сіяти коноплі чи городину, «бо все буде ликовате, як верба». Не сіяли і буряки, щоб не були «гіркі» [20, с. 20].

У неділю в церквах освячували вербові гілочки — «шутку» (Бойківщина, Опілля) [6, с. 236], «баськи» (Надсяння) [3, арк. 4, 10, 14, 17, 21, 26, 27, 44, 46, 49, 54, 55, 58, 61, 68, 70, 72], «багнятка» (Лемківщина) [10, с. 114]. Повернувшись додому, злегка вдаряли ними всіх членів сім'ї, а також домашніх тварин, примовляючи при цьому:

*Шутка б'є, не я б'ю,
Од нині за тиждень — Великдень.
Будь здоров, як вода,
А зелений, як верба,
А багатий, як земля!* [5, с. 236]

В основі цих сакральних дій, очевидно, лежала контагіозна магія: життєві сили верби повинні були через дотик перейти на людину або тварину. Вважаємо за доцільне навести тут характерну цитату рес-

пондентів із села Дубравки Жидачівського району: «Казали «гусятко» одне (бруньку. — Я. С.) ковтнути — будеш здоровий. Били, де кого що боліло. Я знаю, де ті-во проблемні місця, то бити. Хто ноги, хто там по голові трошки, шось таке, по руках [били]» [2, арк. 43]. Крім того, гілочкам верби приписувалась особлива лікувальна та апотропеїчна сила. Їх зберігали переважно за образами чи на горищі цілий рік аж до наступної Шутної неділі. Ними обов'язково виганяли вперше худобу на пасовисько [1, арк. 2, 3, 4, 6, 7, 19; 2, арк. 2, 9, 17, 23, 29, 30, 34, 35, 36, 37, 43, 48, 50, 51, 53, 57, 61, 65, 66, 68, 71] (і тут очевидними є скотарські мотиви), а дотримання цієї традиції мало велике значення для майбутнього випасання: «Я ту шутку загублю — то корова буде губитисі цілий рік. А як я буду мати, поставлю її дома на подвір'ї — то корова буде собі спокійно ходити» (с. Новошини) [2, арк. 37]. У селі Демівці корову навіть підкурювали свяченою гілкою верби, коли та заслабне [2, арк. 63].

На досліджуваній території нам вдалося зафіксувати ще й інші обряди, що супроводжували перший вигін худоби на пасовисько. Практично у кожному селі респонденти пригадували, що необхідною умовою успішного подальшого випасання було кроплення свяченою водою (сс. Корчівка, Зарічне, Лисків, Романівка, Новошини, Дубравка, Демівка) [2, арк. 3, 17, 23, 29, 35, 36, 40, 50, 51, 53, 56, 61, 65, 66, 71]. Крім того, худобу могли ще обсіпати свяченим маком (сс. Корчівка, Романівка) [2, арк. 3, 27] чи сіллю (сс. Новошини, Демівка) [2, арк. 36, 65], щоб відьма молока не брала, або переводити через певні предмети на порозі стайні: «Як іде перший раз корова пастися — під поріг клали сокиру, вогонь із кухні (вуглинка), аби корова була така здорова, як залізо. Аби до неї нічого не бралось — кропили водицею в стайні. Пасли цілий день з шуткою в руках» [2, арк. 17]. Отже, найчастіше такими предметами були сокира (сс. Зарічне, Романівка, Новошини, Лисків, Демівка) [2, арк. 17, 29, 35, 40, 51, 53, 56, 61, 75], серп (сс. Лисків, Демівка) [2, арк. 53, 61], навіть ключі (с. Демівка) [2, арк. 61], адже селяни бажали, аби їхня худоба була така ж здорова і міцна, як саме залізо, щоб всяка біда її оминула. Цікавий обряд першого вигону зафіксовано автором у селі Лискові, а саме на хуторі Розпуття. Наведемо відповідну цитату: «Як перший раз вигане-

ймо худобу, кладем сокиру під поріг, кладемо рушник той, що світитсі паску, на поріг, і косу [...]. Рушник кладут, аби, як буде мітитисі [корова], аби вона першого разу помітиласі, не водити її по два рази. Косу дают, аби була трава, аби корові траву косити. А сокиру кладут просто так собі» [2, арк. 75]. У селі Зарічному перед тим, як виганяти корову на пашу, їй давали з'їсти вершок свяченої паски, збереженої спеціально до цього дня від Великодня [2, арк. 17]; давали ще й спечені разом три проскурки, щоб худоба трималася разом [2, арк. 51]. Всі ці обрядодії переконливо свідчать про те, що худоба відігравала величезну роль у житті селянина увесь рік, а тому до неї ставились з особливою шанобою.

Освячену вербову гілочку використовували колись під час продажу тварин. Селяни були переконані, що розквітла гілка верби захистить людей і худобу від хвороб, буде сприяти розмноженню тварин [18, с. 379]. Вербу часто наділяли здатністю запліднювати землю, підвищуючи врожайність. З цією метою у деяких місцях після вигону худоби її встромляли на чотири кути ниви або розламували гілки і розкидали по полях [17, с. 100]. Свячену вербу і дотепер подекуди закопують на порозі стайні, щоб захистити худобу [11, с. 18].

Гілку освяченої верби селяни використовували для відвернення грози і вживали як лікувальний засіб — від горла, печії, вроків, переляку. Наприклад, зі свяченої верби пили чай, знявши спочатку з неї шкірку [1, арк. 5; 2, арк. 17]. В народі вірили, що захиститись від грози можна, виставивши освячену шутку на вікно або перехрестивши нею небо [1, арк. 19]. У селі Корчівці нам вдалося зафіксувати ще одне цікаве свідчення інформатора: «Як град паде, як злива сильна, то викидують надвір. Кажуть, що перестає град бити» [2, арк. 4]. У селах Зарічному та Новошинах під час грози шутку палили [2, арк. 17, 35, 36]. Крім того, її могли кидати до днів під час випікання паски, щоб та добре гнітилася (сс. Репехів, Лисків) [1, арк. 2; 2, арк. 71].

Хліборобські та скотарські мотиви фігурують у повір'ях, що стосуються останнього тижня Великоного посту, зокрема четверга, і пов'язані з різними «нечистими» силами. Такі повір'я зустрічаємо, до прикладу, у деяких селах південної Лемківщини [10, с. 114]. На теренах Київщини, Волині та Поділля протягом усього Великоного посту щочетверга кида-

ють на горище по одному поліну, а в Великий четвер палять піч цими дровами і думають, що відьма прийде до них просити вогню. Також в кожний четвер Великого посту роблять борону з осикового дерева, а в Великий четвер кінчають її. Повернувшись з церкви з запаленою свічкою, ідуть в сарай і сідають за бороною. Тоді начебто можна побачити відьму [20, с. 20—21]. Як бачимо, не останню роль у цих обрядодіях відігравали традиційні знаряддя праці чи господарські споруди, серед яких і ті, які призначалися для худоби. Власне, це викликає неабиякий інтерес, адже господарський реманент є опосередкованим вираженням аграрних мотивів.

Четвер на цьому тижні є особливо багатим на різноманітні звичаї. У Жидачівському районі його називали «Живним» [1, арк. 3, 19, 20; 2, арк. 2, 4, 10, 16, 35, 42, 48, 51, 53, 54, 57, 63, 66, 68, 72] або ж «Страсним» [1, арк. 2, 6; 2, арк. 17, 18, 26, 36, 50]. До четверга усі основні підготовчі до свята роботи мали бути закінченими: «Живний четвер, тобто четвер перед Великоднем, святкують: не орють, дров не рубають, не молотять, не прядуть. Деякі старі люде, найчастіше жінки, як повечеряють у живний четвер, то ідять аж св'ячене на Великдень» [19, с. 206]. Таке визначення характеру цього дня особливо чітко відображає і традиції населення Жидачівщини, оскільки повсюдно тут дотримувались строгого посту і уникали будь-яких важких робіт. Вважалося, що до цього дня слід засіяти ниву ярівими — збіжжя і городина будуть врожайними і без бур'янів. Але висівати льон не годилося — щоб хтось із родини не помер. У народі вірили, що хліб, посіяний в Чистий четвер, буде чистий, без бур'янів [14, с. 4]. Крім того, Михайло Зубрицький у селі Мшанець Старосамбірського району зафіксував таке: «В живний четвер ворожать на пшеницю, в велику п'ятницю і суботу на озиме жито і ячмінь. Як великодну п'ятницю ясно, то пшениця не буде захмулена (порожній, знидлий колос), а як іде дощ в суботу, то вищезає жито аж до серпа» [7, с. 43].

Чимало приурочених до четверга обрядів, на які звернув увагу Дмитро Зеленін, були пов'язані зі скотарством: скликали худобу через комин; господиня, ввійшовши до курника, імітувала крик півня, щоб кури плодились; на стовп огорожі вішали догори дном горщик, щоб яструб не побачив курей; свиней скликали через сито, щоб вони не бачили в огорожі

дір, крізь які можна пролізти на город; на вухах домашньої худоби робили мітки і т. д. [6, с. 392]

Важливим і невід'ємним моментом у підготовці до Великодня був ритуал випікання паски, який припадав зазвичай на четвер або суботу, і супроводжувався різними ритуальними діями: особливою заготівлею дров, очищенням пікної діжі й учиненням тіста, розпалюванням печі «живим вогнем», добутих шляхом тертя паличок чи кресива тощо. У селі Баківцях нам вдалося зафіксувати звичай, згідно з яким кожного тижня Великого посту господарі спеціально відкладали по одному поліну («рубанцю»), які потім спалювали, аби пекти паску [1, арк. 3]. Цього дня намагались нікому не давати в борг, суворо заборонялося вилазити на піч. Приступаючи до готування паски, господині спеціально вмивались, одягались у святкове вбрання, молилися. «Паску господиня пече рано. Не можна, щоб хто прийшов до хати, поки піч гола [...]. Як сажали паску — в піч кидали шутку» (с. Зарічне) [2, арк. 16].

Спостерігаючи за процесом випікання паски, ворожили навіть про добробут сім'ї у майбутньому. Так, запала у формі паска віщувала зле: «Як баба пече паску і як сьї паска западе, то вмре до другого року» [15, с. 325]. У народі здавна існувала заборона, згідно з якою в жодному разі не можна було куштувати не освячену ще паску. Однак, на Старосамбірщині вірили у цілком протилежне: «Коли вже спече ся (паска. — Я. С.), винимає, всі в хижи кусяють по кусникові, як прийде хто чужий до хижи, дають коштовати, а навіть до сусідів несуть» [7, с. 44]. Цікаво, що на досліджуваній нами території «[Паска] мала закрутіжки: клали наохрест, закручували» [2, арк. 16], тобто цей неодмінний атрибут свята мав особливий зовнішній вигляд, оздоблення з тіста. На сусідньому Надсянні спечену до свята паску часто посипали пшоном [3, арк. 10, 15] або й зовсім не прикрашали.

Необхідним атрибутом дня Христового Воскресіння були також розфарбовані або орнаментовані курячі яйця. Серед інших слов'янських народів українці чи не найкраще зберегли до кінця ХІХ — початку ХХІ століття цю давню традицію розписувати і фарбувати яйце. Фарбовані яйця на Жидачівщині називали «галунками» (сс. Репехів, Баківці, Квітневе) [1, арк. 2, 3, 6] або «писанками» (с. Старі Стрілища) [1, арк. 19, 20], причому остан-

ні також були переважно не орнаментовані. Їх звичай фарбували в настоянці з лушпиння цибулі. У південніших селах району розфарбовані яйця називались «галунками» (с. Новошини) [2, арк. 35, 36, 38], «крашанками» (сс. Корчівка, Зарічне) [2, арк. 2, 5, 13], та найчастіше побутує термін «писанки» (сс. Корчівка, Зарічне, Лисків, Романівка, Дубравка, Демівка) [2, арк. 2, 10, 16, 17, 21, 26, 30, 44, 50, 51, 53, 54, 58, 61, 68, 71, 72]. Тут вже переважає орнаментация воском і найрізноманітніші варіанти кольорів. Символічно-землеробський зміст мали зображення сільськогосподарських культур на бойківських «крашанках». Слід зауважити також і те, що писанки були оберегами: їх вивішували на покуті — «од нечистої сили і грому», дарували знайомим і коханим — «на здоров'я та щастя». За давньою традицією, писанки мали обов'язково бути в кожній оселі.

Цікавими звичаями супроводжувалася і передвеликодня ніч, коли, за народними уявленнями, заборонялося спати. До прикладу, на Підгір'ї вірили: «Коли хто спить в день на Великдень, то буде йому дріматися в церкві через цілий рік, або снопи в полі погниють» [19, с. 204]. На Надсянні таку заборону мотивували тим, що можна «Царство Боже проспати» [3, арк. 15], «в господині город заросте бур'яном» [3, арк. 35]. Схожі вірування фіксував і Павло Чубинський під час експедиції на Київщину, Волинь та Поділля [20, с. 31].

Власне Пасха була найбільшим християнським святом напередодні весняних польових робіт, під час якого проводилося багато аграрно-магічних дій. Елементи предметної магії проявлялися в тому, що в пасхальному кошику святити кусочки скла, зерно, дві картоплини. За переконанням бойків, скло відвертало бурю, град, а посаджені свячені картоплини оберігали поле від усякого лиха [21]. Крім традиційних паски, сиру («плесканки»), масла, яєць, ковбаси, хрону, на досліджуваній території до кошика спорадично клали ще й такі предмети як пояс, ніж, пшоно, мак, сіль, крейду, кропиву, свічку і т. ін., які згодом використовували як обереги від хвороб. Ніж святити, оскільки вважали, що «не можна несвяченим ножом різати паску» [1, арк. 12]. Свячену на Великдень свічку зберігали весь рік і запалювали в домі, коли гриміло. Від цього її назва — «гровиця» (с. Баківці) [1, арк. 3]. Освячува-

лась і проскурка, яку обов'язково брали з собою в поле на першу оранку, давали худобі під час першого вигону на пасовисько.

Вважаємо за доцільним зауважити також і те, що освячені на Великдень страви в селянському побуті вважались сильнодіючим магічним і лікувальним засобом. Так, свяченим маком, сіллю обсіпали довкола хати, в стайні, щоб вберегтись від змії, застерегти худобу від відьми, «сипали сіль в стайні на поріг, аби як будут іти відьми молоко брати, то перше їм сіль повиїдала очі» (с. Дубравка) [2, арк. 48]. Свяченим салом або маслом не просто лікувались самі, ними лікували й худобу, а саме: маслом лікували вим'я корови (сс. Лисків, Романівка, Новошини, Демівка) [2, арк. 19, 27, 30, 31, 36, 66], годували корову, як та «ослабла» (с. Баківці) [1, арк. 4]. Свячене сало або ж масло прикладали до незагоєної рани (сс. Зарічне, Лисків) [2, арк. 16, 22, 51, 54], а цілушку паски давали корові, «як теле вродила» (сс. Новошини, Демівка) [2, арк. 39, 58]. Довший час зберігали свячену паску: «Кажуть, пасочку тримати, що в хаті не буде ніякої сварки, буде мир, спокій, що буде все так. Не будуть сваритися ні між сусідами, ні нічого» [2, арк. 73]. У селі Дубравці паску тримали аж до Вознесіння [2, арк. 46, 50]. Лікувальним також вважали хрін: «Якщо людині в грудях хрипит — робили такі паланиці (терли хрін, туди давали муку) тоненькі і ставили на груди» — розповіли нам у Новошинах [2, арк. 36]. Окраєць свяченого хліба давали пожувати у випадках, коли боліло горло; вірили, що свячене пшоно допомагало при відмовлянні хвороб, його підсипали курчатам, щоб виростили здоровими тощо. Було заведено частувати свяченим худобу, а щоб вона плодилася і водилася, господар торкався крашанкою голови корови, коня. Свячену крашанку клали або закопували в озимину, щоб добре родила.

Побутувало повір'я, що рештки великодніх страв — кістки та шкаралупа від свячених яєць, закопані в землю на межах полів, оберігали від граду. Вірили також і в те, що можна загасити пожежу, якщо з освяченим яйцем тричі обійти палаючу будівлю. Схожі звичаї, що стосувалися незвичайної сили свячених яєць, існували й у волинян [9, с. 180—181].

Тож чимало звичаїв були пов'язані, зокрема, зі шкаралупою великодніх яєць. Її в жодному разі не викидали, не допускалося навіть, щоб вона впала на

землю. У бойківських селах Закарпаття, до прикладу, шкаралупу клали в город, сподіваючись, що це збереже городні культурні рослини від черв'яків, або під час садіння часнику її закріплювали на двох паличках, уважаючи, що від цього часник «буде грубий, як яйце» [21]. У селах Жидачівського району на місці, куди викидали шкаралупу від свячених яєць, на городі чи у саду виростала «маруна» (вид квіткових рослин. — Я. С.) [2, арк. 2, 20, 35, 50, 69]. Залишки свяченого розсипали по городі в Баківцях, бо вірили — «барвінок зійде» [1, арк. 3]. А в селі Старих Стрілищах шкаралупу кришили і сипали навколо хати — «шоб лихе сі не чіпило» [1, арк. 19] або закопували на городі — «шоби кріт не рив» [1, арк. 20]. В околицях Болехова шкаралупу закидали «на хату» [5, с. 236]. Подібний звичай описували інформатори у селах Зарічному та Демівці [2, арк. 16, 59, 64, 66], а також у селах Самбірського району, де вдавались до таких дій, «щоб кури добре неслись» [3, арк. 20, 28, 44, 51, 65, 74]. Дещо інше трактування цього звичаю побутувало у Жовківському районі, як от: «аби ропухи не лізли до хати» [15, с. 332].

По закінченні урочистого обіду — «розговин» — починались розваги, що тривали три дні. Масове великоднє гуляння, на яке сходилися всі мешканці села, за традицією відбувалося на подвір'ї коло церкви, а давніше — на кладовищі. На Опіллі та Поділлі ці гуляння називались «гаївками» [1, арк. 2, 3, 6, 8; 2, арк. 2, 6, 13, 16, 17, 22, 28, 30, 35, 39, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 66, 74], «гагілками» [1, арк. 5, 6, 13, 20], «ягілками» (від місцевих назв весняних пісень і хороводів), а жителі Надсяння казали «гаївку кликати» [3, арк. 12, 16, 22, 31, 38, 46, 51, 57, 59, 71, 74]. На Жидачівщині (сс. Репехів, Баківці, Квітневе) великодні хороводи водили аж до «Провідної» неділі, коли вже остаточно проводили свята [1, арк. 2, 4, 6].

Починаючи від неділі, в українських селах протягом трьох днів усім парафіянам дозволялося дзвонити у церковні дзвони. Найбільше цим правом користувалися діти й молодь (переважно хлопці). «Є хлопці, та й дзвонят. Ту в нас є дзвінниця така, великий дзвін. Як скаже священик: «Христос Воскрес!», то зразу дзвонят у дзвони. А перше, заки-м ше плащівницю не знев, то калатают такими, такі «калатала» мають з дощечок» [2, арк. 6]. Цікаво, що великодньо-

му дзвону приписувалася певна ритуальна роль. У народі вважали, що він відлякує нечисту силу і сприяє тому, «щоб гречка уродила». Дзвонили у дзвони також, щоб льон уродив такий довгий, як мотуз дзвона, або в кого була пасіка, то щоб бджоли роїлися. Специфіка акустичних засобів, що застосовуються в ритуалі, полягає у тому, що вони не просто призначені для спілкування з іншим світом, іншими істотами, але й самі по собі є чужими, нелюдськими. Типовим є широке використання таких неординарних звукових форм, як свист, стрільба, дзвін металу, клацання бичем, різного роду імітації «природних» звуків та ін. До таких «мов» ставлення інше, ніж до «нормальної» мови. Вони повинні бути повною мірою використані для досягнення необхідного контакту між двома світами [4, с. 208—209].

Багатим був репертуар традиційних великодніх ігор, що своїми початками сягають далекого доісторичного часу, коли наші предки з великими урочистостями зустрічали прихід весни. Характерною ознакою їх архаїчності є поєднання словесного тексту, гри, мелодії, танкових рухів і міміки — тобто синкретизм. У деяких великодніх іграх, які супроводжувалися імітацією хліборобських процесів оранки й сівби, яскраво виступає їх давній аграрно-магічний зміст. До них належать відомі веснянки «Просо», «Мак», «Овес», «Льон» та інші [8, с. 33—37]. Прикладом може бути гаївка «Огірочки»:

*Мої милі огірочки, звивайтесь в три листочки,
Як будете ся звивали, будут люди ся сміяли.
Мої милі огірочки то ся в'ють,
То великі, то маленькі, як все цвितут.
Скидай, дідо, ноговиці накривати саджанці.
А дід ходє без сорочки, накриває огірочки.
Мої милі огірочки то ся в'ють,
То великі, то маленькі, як все цвितут*
[1, арк. 20—21].

Як бачимо, подібні гаївки детально відтворювали який-небудь виробничий процес. Це одна — «Мак» — скерована на високий урожай городини та відтворює давній обряд сіяння маку нашими предками [16, с. 70]:

*Чижику, пташку мій маленький,
Скажи нам, як то сіють мак?
Ось так-так, ось так-так, ось так-так
Сіють мак.
Ось так-так сіють мак.
Чижику, пташку мій маленький,*

Як росте мак?
 Ось так-так, ось так-так
 Так росте мак.
 Ось так-так росте мак.
 Ой була я у садочку,
 Повідаю всю правдочку,
 Ось так-так
 Там сіють мак [1, арк. 6—7].

Такі веснянки більшість українських фольклористів вважає найдавнішими. Веснянці «А ми просо сіяли» Степан Килимник дає понад три тисячі років. Хоча, можливо, вона й ще давніша. Так, населення культури лінійно-стрічкової кераміки, пам'ятки якої виявлені по всій Україні (більше як 30 стоянок і місцезнаходжень), уже вирощувало кілька сортів пшениці, ячмінь і те ж таки просо. А племена цієї культури відомі на території України з другої половини V тис. до н. е. Таким чином, вірогідність існування веснянок з хліборобськими мотивами не можна відкидати, починаючи з неоліту [13, с. 68].

Уважали, що після Великодня обов'язково треба садити картоплю, щоб родилася така велика, як паска, а також старалися до Великодня висаджувати городні рослини [21]. Однак у деяких селах Жидачівського району (Романівка, Новошини) тиждень після Великодня називали «Яловим» [2, арк. 30, 37]. У цей період остерігалися щось садити, бо могло і не вродити, пропасти: «Нема плоду, всім має право керувати нечистий» [2, арк. 30].

Підсумовуючи, можемо з упевненістю твердити, що господарські мотиви (серед них — аграрні та скотарські) були чи не найголовнішими у весняному циклі і становили важливу віху життя українців. Це пов'язано насамперед з прив'язаністю календарної обрядовості до народного господарського календаря. У цьому відношенні, на наше переконання, великодній період є найяскравішим цьому підтвердженням і саме тут проявляється давність походження багатьох звичаїв та обрядів, пристосованих пізніше до християнських свят.

Традиційна великодня обрядовість є однією з найцікавіших та найбагатших сторінок української духовної культури. Зауважимо, що в кінці XIX — на початку XX століття великодні традиції у селах Жидачівщини були надзвичайно багатими і різноманітними. До певної міри вони, звичайно, відрізнялись від загальноукраїнських, а тим більше — від традицій кожного окремого етнографічного району. Си-

стематизувавши весь напрацьований матеріал, можемо стверджувати, що великодня обрядовість українців Жидачівського району становить складний комплекс звичаїв та обрядів, у яких чітко простежуються різні за походженням, значенням та збереженістю мотиви, серед яких — господарські. Найбільш яскраво вони виражені в обрядах, пов'язаних з такими великодніми атрибутами, як: свячена гілка верби, освячені предмети та продукти святкового столу, а також їхні залишки. Господарські мотиви присутні в останній четвер великого посту і в період власне Великодніх свят, фігурують в обрядодіях і ритуалах, які виконують цими днями. Доцільно зважати і на той факт, що до цього часу великодні традиції жителів досліджуваної території збереглися досить повно, про що свідчать зібрані нами матеріали. Вони хоч і втратили частково своє первісне значення, однак ще все-таки присутні у пам'яті багатьох старожилів і продовжують реалізовуватись. Ця обставина дає нам можливість реконструювати українські традиції даного регіону, які мали місце, зокрема, у XIX — на початку XX століття.

1. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі — Архів ЛНУ ім. Івана Франка). — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 237-Е. — 22 арк. (Польові етнографічні матеріали до теми: «Весняна календарно-побутова обрядовість», зафіксовані студенткою другого курсу Самотіс Яриною Богданівною 9—15 липня 2008 р. у Жидачівському та Перемишлянському р-нах Львівської обл.).
2. Архів ЛНУ ім. Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 273-Е. — 76 арк. (Польові етнографічні матеріали до теми: «Весняна календарно-побутова обрядовість», зафіксовані студенткою третього курсу Самотіс Яриною Богданівною 4—15 липня 2009 р. у Жидачівському р-ні Львівської обл.).
3. Архів ЛНУ ім. Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 349-Е. — 75 арк. (Польові етнографічні матеріали до теми: «Весняна календарно-побутова обрядовість», зафіксовані студенткою четвертого курсу Самотіс Яриною Богданівною 8—13 липня 2010 р. у Самбірському р-ні Львівської обл.).
4. Байбурин А.К. Ритуал в традиционной культуре. Структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов / А.К. Байбурин. — СПб. : Наука, 1993. — 240 с.
5. Здоровега Н.І. Народні звичаї та обряди / Н.І. Здоровега // Бойківщина: Історико-етнографічне дослідження / відп. ред. Ю.Г. Гошко. — К. : Наукова думка, 1983. — С. 232—238.

6. Зеленин Д.К. Восточнославянская этнография / Д.К. Зеленин. — М. : Наука, 1991. — 511 с.
7. Зубрицький М. Народний календар, народні звичаї і повірки, привязані до днів в тижні і до рокових св'ят (Записані у Мшанці, Староміського повіту і по сусідніх селах) / М. Зубрицький // Матеріяли до українсько-руської етнології. — Львів, 1900. — Т. III. — С. 33—60.
8. Календарно-обрядові пісні / упоряд. і вступ. стаття О. Чебанюк. — К. : Дніпро, 1987. — 390 с.
9. Кордуба М. Писанки на галицькій Волині / М. Кордуба // Матеріяли до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. I. — С. 169—207.
10. Красовський І. Календарна обрядовість / І. Красовський, Й. Вархол // Лемківщина: Історико-етнографічне дослідження : у 2-х т. / відп. ред Ю. Гошко, С. Павлюк. — Львів : ІН НАН України, 1999. — Т. 2: Духовна культура. — С. 113—123.
11. Кухаренко С. Худоба в повір'ях і магії селян сучасної України / С. Кухаренко // Етнічна історія народів Європи : збірник наукових праць. — Вип. 27. — К. : УНІСЕРВ, 2008. — С. 13—24.
12. Максимович М. Дні та місяці українського селянина: Етнографічна розвідка / М. Максимович. — К. : Обереги, 2002. — 189 с.
13. Марчук З.В. Шлюбні стосунки в усному фольклорі / Зоряна Марчук // Генеалогія українського весілля. — Луцьк : Інститут культурної антропології, 2005. — 284 с.
14. Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян / сост. М.А. Маркевич. — К. : Час, 1992. — 192 с.
15. Пастернак Я. Звичаї та вірування в с. Зіболках, Жовківського повіту / Ярослав Пастернак // Матеріяли до етнології й антропології. — Львів, 1929. — Т. XXI—XXII. — Ч. 1. — С. 321—352.
16. Серебрякова О. Мак у житті, в обрядовості та фольклорі українців / Олена Серебрякова // Народознавчі зошити. — 2004. — № 1—2. — С. 67—72.
17. Соколова В.К. Весенне-летние календарные обряды русских, украинцев и белорусов (XIX — начало XX в.) / В.К. Соколова. — М. : Наука, 1979. — 289 с.
18. Тиводар М. Традиційне скотарство Українських Карпат другої половини XIX — першої половини XX ст.: історико-етнологічне дослідження / Михайло Тиводар. — Ужгород : Карпати, 1994. — 557 с.
19. Франко І. Людові вірування на Підгір'ю / Іван Франко // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. V. — С. 160—218.
20. Чубинський П.П. Календарь народных обычаев и обрядов / П.П. Чубинский. — К. : Музична Україна, 1993. — 80 с.
21. Боян С.П. Аграрні мотиви у весняно-літній календарній обрядовості бойків / С.П. Боян. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vpnu/Ist/2009.../107—114.pdf.

Yaryna Samotis

ON SOME HOMESTEAD MOTIVES
IN EASTER RITUALISM IN UKRAINIANS
OF ZHYDACHIV REGION
(after materials of ethnographic expeditions)

The article has dealt with traditional Easter ceremonials by Ukrainians of Zhydachiv region. On the ground of his personal field ethnographic records the author has revealed some features of Easter celebrations via economic motives of those.

Keywords: economic motives, Easter, Zhydachiv region, ceremony, custom, attributes.

Ярина Самотис

ХОЗЯЙСТВЕННЫЕ МОТИВЫ
В ПАСХАЛЬНОЙ ОБРЯДНОСТИ УКРАИНЦЕВ
ЖИДАЧЕВСКОГО РАЙОНА
(по материалам этнографических экспедиций)

В статье говорится о традиционной пасхальной обрядности украинцев Жидачевского района. На основе своих полевых этнографических материалов автор раскрывает особенности проведения Пасхальных праздников сквозь призму фигурирования в них хозяйственных мотивов.

Ключевые слова: хозяйственные мотивы, Пасха, Жидачевский район, обряд, обычай, атрибуты.